

Jaarboek Birdpix

De organisatie achter de website Birdpix geeft in samenwerking met Flevodruk in Harderwijk een jaarboek uit met de beste vogelfoto's van 2004. Het is in alle opzichten een schitterende uitgave geworden. Het boek zelf is fraai vormgegeven en bevat vanzelfsprekend ook foto's die stuk voor stuk van topkwaliteit zijn. Onder de dertig meewerkende fotografen zijn veel bekende namen, zoals Arie Ouwerkerk, Hans Gebuis, Jan Smit, Ran Schols, Chris Schenk, Chris van Rijswijk, Peter van Rij en Otto Plantema.

Bijna zeventig foto's hebben een plek in het boek gevonden. De samenstellers hebben gezocht naar een evenwicht in algemene, schaarse en zeldzame soorten. Van de zeldzame en schaarse soorten zijn er onder andere opnamen van Haakbekken, Ross' Meeuw, Sperwergrasmus, Kleine Burgemeester, Noordse Pijlstormvogel, Zwarte Zeekoet, Geelsnavelduiker, Kleine Geelpootruiter, Orpheusspotvogel, en Bladkoning. Een kleine greep uit de algemene soorten: IJsvogel, Klapkster, Purperreiger, Grote Zilverreiger, Zwarte Specht, Kruisbek, Gierzwaluw en Velduil. Het accent ligt op foto's die gemaakt zijn in Nederland en België.

Meer informatie over deze uitgave is te vinden op: <http://www.birdpix.nl/jaarboek.php>. Via de website kan het boek tegen een aantrekkelijke prijs worden besteld.

NGO's eisen importverbod van wilde vogels in EU

223 niet-gouvernementele organisaties (NGO's) hebben er bij de EU op aangedrongen om over te gaan tot een permanent verbod op de invoer van in het wild gevangen vogels. Een gezamenlijke verklaring, The European Union Wild Bird Declaration, werd ondertekend door milieu-, natuur-, dierenwelzijns- en veterinaire organisaties uit de hele wereld. Vogelbescherming Vlaanderen, Defenders of Wildlife, Greenpeace, American Bird Conservancy, World Parrot Trust, International Fund for Animal Welfare, Jane Goodall Institute, Stichting AAP, De Faunabescherming, Koninklijk Belgisch Verbond voor de

Bescherming van de Vogels behoort tot de ondertekenaars. Omdat ze tezamen vele duizenden leden vertegenwoordigen, zegt dat genoeg over de maatschappelijke verantwoordelijkheid die de lidstaten van de EU dienen te nemen.

De verklaring gaat ook in op de gevolgen die deze handel heeft op de vogels zelf en wijst erop dat hoewel wij zorgvuldig onze eigen wilde vogels in Europa met richtlijnen, wetten en verordeningen beschermen, er maar weinig mensen zijn die zich realiseren dat we wel doorgaan met het afnemen van miljoenen wilde vogels, zoals papegaaien en zangvogels uit Azië, Afrika en Latijns-Amerika. Door ziekten en onvoldoende zorg gaan er voor elke vogel die wordt verkocht in een Europese dierenwinkel, ergens anders minstens drie soortgenoten dood. De praktijk van deze handel is ook openlijk wreed en overtreedt bestaande dierenwelzijnswetten in de meeste, zo niet alle EU-lidstaten.

Waarom is de verklaring nodig?

In het wild gevangen vogels spelen een heel grote rol in de verspreiding van besmettelijke ziekten zoals bijvoorbeeld *Aviaire Influenza* (klassieke vogelpest). Dit is niet alleen gevaarlijk voor Europese vogels, ook voor mensen kan het virus dodelijk zijn. Recente gebeurtenissen rond de vogelgriep spreken voor zich.

De dreiging die deze handel voor Europa vormt, werd eens temeer duidelijk toen op 18 oktober 2004 twee Aziatische Kuifarenden vanuit Thailand clandestien werden binnengebracht in Brussel. Bij een test bleken zij besmet met het H5N1-vogelgriepvirus. Volksgezondheidsexperts van de Europese Unie en de Verenigde Naties kennen dit virus als één van de meest dodelijke, waarbij 70% van de besmettingen eindigt met de dood. De Wereldgezondheidsorganisatie laat weten bezorgd te zijn over de verspreiding van H5N1, omdat het zou kunnen leiden tot de uitbraak van een griep пандеміе zoals de Spaanse griep die in de jaren 1918-'19 ongeveer veertig tot vijftig miljoen doden tot gevolg had. De aanwezigheid van de Kuifarenden in het

vliegtuig heeft potentieel honderden mensen blootgesteld aan deze dodelijke ziekte. Begin vorig jaar geteste papegaaien uit Pakistan bleken positief voor

Newcastle Disease in Italië, maar het Europese waarschuwingssysteem faalde en de pluimvee-industrie was te laat met passende maatregelen.

Enige tijd terug werd ook een lading Karmijnrode Bijeneters uit Afrika in beslag genomen op de luchthaven van Zaventem. Niet minder dan 80% van de vogels was dood.

Behalve het risico van de verspreiding van besmettelijke ziekten zijn er nog tal van andere zaken waardoor de zinloze import van vogels niet meer hoort plaats te vinden. Vele van de in het wild gevangen vogelsoorten sterven in het land van herkomst uit. Heel wat individuen van inmiddels zeldzaam geworden soorten gaan dood tijdens de wrede en ondeskundige transporten of leggen het loodje door ziekten die zich tijdens de reis openbaren. Dieren die het transport wel overleven, komen dikwijls verzwakt van de stress en de lange reis aan op de plaats van bestemming. Regelmatig verloopt de reis via vele tussenstations. De vogels vormen vaak, vanwege hun slechte conditie en verminderde weerstand, een besmettingshaard voor de vogels in de omgeving.

Nu Europa nog!

Veel landen, waaronder de Verenigde Staten, hebben vanwege de gevaren voor de volksgezondheid en de gevolgen voor de vogels in hun eigen leefomgeving, besloten een invoerverbod in te stellen. Helaas betekent dat voor Europa dat sindsdien de handel en import in dit deel van de wereld zijn gegroeid. Tachtig procent van de geïmporteerde vogels wordt via Europa ingevoerd. Jaarlijks worden miljoenen vogels uit hun leefgebied weggerukt om als huisdier verkocht te worden. Dit is totaal onnodig, want het leeuwendeel van deze vogelsoorten wordt met succes in gevangenschap gekweekt, waardoor import totaal overbodig geworden is. 'The European Union Wild Bird Declaration' werd in diverse landen over de hele wereld verspreid en onder andere aangeboden aan vertegenwoordigers van de Lidstaten, EU-commissarissen en aan de leden van het Europese Parlement. Bron: persbericht Vogelbescherming Vlaanderen

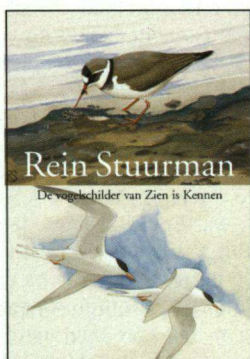
v.z.w.. Meer informatie en de volledige tekst van de verklaring is te vinden op: <http://www.vogelbescherming.be>.

Elke Koolmees is een unieke persoonlijkheid

Dat elk vogeltje zingt zoals het gebekt is, is weliswaar een bekend gezegde, maar is daarmee nog niet wetenschappelijk bewezen. Dr. Claudio Carere toonde echter met gedragsonderzoek aan dat elke Koolmees inderdaad een eigen persoonlijkheid bezit. Carere deed onderzoek bij de afdelingen Diergedrag en Dierfysiologie op het Biologisch Centrum van de Rijksuniversiteit Groningen en promoveerde er onlangs na het verdedigen van zijn proefschrift 'Personalities as an epigenetic suites of traits. A study on a passerine bird'. Hij onderzocht de individuele verschillen tussen Koolmezen van twee foklijnen ('slow' en 'fast', ofwel sloom en snel) die geselecteerd waren op hun bereidheid om risico te nemen. Carere stelde vast dat de twee 'koolmees'-lijnen ook in een heel scala van andere eigenschappen verschillen, bijvoorbeeld in het gedrag dat ze vertonen bij stressvolle gebeurtenissen en in agressie. De verschillen tussen 'slow' en 'fast' bleken consistent voor verschillende situaties en leeftijden. Dit doet vermoeden dat vooral de verschillen tussen deze twee typen persoonlijkheid een fundamenteel aspect van de gedragsorganisatie weerspiegelen. Ondanks deze sterke invloed van genetische factoren op de verschillende persoonlijkheden, is de ontwikkeling daarvan echter ook gevoelig voor omgevingsvariatie, zoals het niveau van vroege competitie tussen de jongen in geval van voedselschaarste, ontdekte Carere. In experimenteel onderzoek wist hij verschillende componenten van de persoonlijkheden onafhankelijk van elkaar te manipuleren. Bovendien vond Carere aanwijzingen dat moeders de ontwikkeling van de persoonlijkheid van hun nageslacht kunnen beïnvloeden via hun hormonen. Vogelmoeders van beide mezenlijnen geven namelijk aan hun eieren verschillende hoeveelheden geslachtshormonen mee. Deze hormonen kunnen de gedragsontwikkeling sterk beïnvloeden. Bron: Persbericht van de Rijksuniversiteit Groningen.

Natuurdagboek van vogelschilder Rein Stuurman

Op 8 oktober 2005 verschijnt het boek 'Rein Stuurman - De vogelschilder van Zien is Kennen'. Centraal daarin staat het natuurdagboek dat de bekende vogel-tekenaar en schilder Rein Stuurman van 1933 tot 1940 bijhield. Geschreven met het schildersoog dat ook de ruim 360 aquarellen opleverde van de bekende zakgids over vogels 'Zien is Kennen' die in 1937 verscheen. De prenten van Rein Stuurman in deze veldgids en in talloze andere publicaties hebben generaties vogelliefhebbers en vogelbeschermers geïnspireerd. Het simpele gidsje met het drukknopje 'Zien is Kennen' hield jarenlang glansrijk stand, ondanks het massale aanbod van diverse andere natuur-gidsen. Het beleefde herdruk na herdruk tot eind vorige eeuw en blijkt nu nog een gewild verzamelobject. Het gidsje is zelfs heden ten dage nog in gebruik.

De nieuwe uitgave over het natuurdagboek van Rein Stuurman is rijk verluchtigd met kleurenillustraties, schetsboekpagina's, handschrift, oude foto's en links naar het heden. Het bevat hoofdstukken over het ontstaan en de langdurige houdbaarheid van 'Zien is Kennen', over Rein Stuurman zelf en bevat ook fragmenten uit zijn latere vogelverhalen. Verder betuigen onder andere Ivo de Wijs en Nico de Haan hun enthousiasme voor de pioniers van de determineerboeken.

De presentatie van het boek zal op 8 oktober 2005 plaatsvinden tijdens de opening van een expositie van nagelaten werk van Rein Stuurman in Galerie Staphorsius, J.J. Allanstraat 287b te Westzaan. De galerie staat in de nabijheid van het bijzondere vogelgebied 'De Reef'. Er wordt veel nooit eerder getoond werk vertoond en er zijn veel

prachtige vogelprenten, plaatjesalbums, kinder- en schoolboeken, prentbriefkaarten en kalenders van de hand van de kunstenaar. De expositie loopt van zaterdag 8 oktober tot en met zondag 11 december 2005 en is op werkdagen geopend van 9 - 18 uur, op zaterdag tot 17 uur. Bovendien ook op de tweede en vierde zondag van de maand van 12 - 16 uur.

Het boek is een gezamenlijke uitgave van de Werkgroep Rein Stuurman en de Stichting Uitgeverij Noord Holland. Bij voorintekening via de uitgever bedraagt de verkoopprijs tot 1 september € 20,- (inclusief porto). Daarna is de prijs € 22,50. U kunt voorintekenen door te schrijven (gratis) naar: Stichting Uitgeverij Noord Holland, Antwoordnummer 404, 1520 WB Wormerveer. Meer informatie is te verkrijgen per e-mail (info@uitgeverij-noord-holland.nl) of per telefoon: (075) 647 65 07.

De oudste Grutto van Amsterdam

Onlangs werd ik benaderd door Annemarie de Wildt, conservator van het Amsterdams Historisch Museum, voor de determinatie van een aantal vogels op enkele oude schilderijen. Tevens toonde ze mij de foto van een vogelschedel die door archeologen was gevonden in de beerput van perceel Nieuwendijk 67 in het centrum van Amsterdam. In eerste instantie dacht ik dat het ging om een Watersnip *Gallinago gallinago*. Bij een volgend bezoek aan het museum kreeg ik de schedel zelf in handen, samen met een lijstje met gegevens en maten van het desbetreffende voorwerp. Toen werd mij duidelijk dat de schedel niet afkomstig is van een Watersnip, maar van een Grutto *Limosa limosa*.

De schedel en de overige vondsten in de beerput dateren uit de periode 1525-'75. Dus uit de tijd net na de Middeleeuwen. Dit is veruit de oudste vondst van de Grutto in Amsterdam. Uit de 'Amsterdamse vogel-historie' van Ruud Vlek blijkt dat de eerste geregistreerde gruttowaarneming uit de Amsterdamse regio ruim driehonderd jaar jonger is.

Op 28 maart 1885 wordt een mannetje Grutto geschoten bij Oostzaan door Hendrik Koller. Op 22 mei van datzelfde jaar vangt hij een vrouwtje bij Sloten. Koller was van 1879 tot zijn dood in 1891 preparateur van Artis en had als taak 'de collectie opgezette vogels systematisch uit te breiden ten behoeve van het Faunamuseum van de dierentuin'. De Grutto is altijd een van mijn

favoriete vogelsoorten geweest. De vondst maakte mij nieuwsgierig naar de werkelijk oudste aanwijzing voor het voorkomen van de Grutto in Nederland. Hiervoor raadpleegde ik mijn vader, hoogleraar prehistorie, en dook ik in de Ecologische atlas van de Nederlandse weidevogels.

De Grutto komt maar heel weinig voor in archeologische vondstgroepen. Mijn vader noemde twee prehistorische vondsten. De oudste Grutto *Limosa spec.* is gevonden bij zijn opgraving te Schipluiden bij Delft in Zuid-Holland. Het gaat hier om drie botjes die gedetermineerd zijn als Rosse Grutto *Limosa lapponica*, maar het is onduidelijk of die wel met voldoende zekerheid van een 'gewone grutto' te onderscheiden zijn. De vondst dateert van ongeveer 3600 voor Christus, het Midden-Neolithicum of nieuwe steentijd.

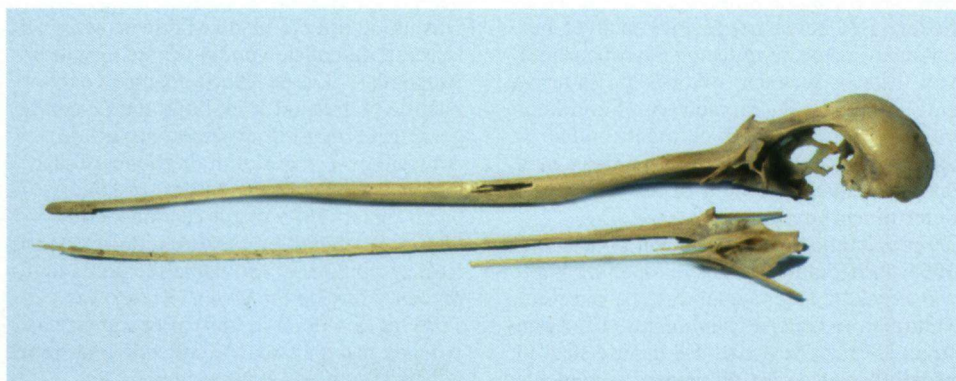
De tweede vondst is een Grutto afkomstig uit het laat-neolithicum, ongeveer 2600 voor Christus. Deze is opgegraven bij de plaats Mienakker bij Hoogwoud in West-Friesland. Dit zijn alle Grutto's uit ongeveer dertig Nederlandse prehistorische onderzoeksplaatsen. Het gaat bij prehistorische botten namelijk overwegend om eenden, zwanen en ganzen, waarop in die tijd werd gejaagd. In de latere prehistorie, bronstijd en ijzertijd, werd maar weinig gejaagd. De mensen leefden van de landbouw en hun vlees was afkomstig van huisdieren.

Resten van Grutto en Rosse Grutto van na de jaartelling zijn onder andere gevonden bij Wijnaldum en Oosterburen in Friesland. Deze vondsten dateren van 200-750 na Christus. Voorts is er de vondst van een Grutto uit een beerkuil aan het Gedempte

Kattendiep in Groningen, gedateerd in het derde kwart van de zestiende eeuw.

Uit de vondsten is niet op te maken of de vogels broedvogels, wintergasten of slechts doortrekkers waren in het gebied waarin zij gevonden zijn. De Grutto is vermoedelijk pas massaal in Nederland gaan broeden na het ontstaan van de graslandcultuur ten behoeve van de veeteelt. Dat begon met de aanleg van de eerste droogmakerijen in de tweede helft van de Middeleeuwen.

Daarvóór zullen in ons land weidevogels als de Grutto in vergelijkbare natuurlijke biotopen hebben geleefd. Bijvoorbeeld strandvlaktes die door duinvorming van de zee waren afgesloten en waren veranderd in natuurlijke, rijke graslanden, of aan de landzijde van brede kwelderzones. Dat zijn typische landschappen van de onbedijkte delta, die we tegenwoordig alleen nog maar kennen op postzegelformaat. Ook valt te denken aan de veenmoerassen, die na de laatste ijstijd onder invloed van rivier- en regenwater ontstonden achter de strandwallen langs de kust. Deze vormen de bodem van het Friese en Hollandse veenweidegebied, het cultuurlandschap dat wij in de twintigste eeuw zijn gaan waarderen als typisch weidevogelland. Minstens zo interessant als de schedel van deze Grutto was een tweede archeologisch object dat mij in het museum getoond werd als 'waarschijnlijk de snavel van een grote meeuw'. Het bleek, tot mijn verrassing, een albatros *Diomedea spec.* De vondst was eveneens gedaan in Amsterdam. De albatros is nog niet op soort gedetermineerd maar wel te zien op de tentoonstelling 'Stadse beesten' in het Amsterdams Historisch

Een foto van de Amsterdamse gruttoschedel afkomstig van Wiard Krook, Afdeling Archeologie BMA. De lengte is 13 cm en de hoogte ongeveer 1,3 cm. De schedel werd op 29 maart 1988 gevonden in een beerput van het perceel Nieuwendijk 67 te Amsterdam.

Museum.

Met dank aan: dr. Jørn T. Zeiler, Leeuwarden, voor informatie en prof. dr. Leendert P. Louwe Kooijmans, Leiden, voor informatie en correcties.

■ Jip Louwe Kooijmans

LITERATUUR:

Beintema, A.J., O. Moedt, D. Ellinger (1995): Ecologische Atlas van de Nederlandse weidevogels. Schuyt & Co., Haarlem (pag. 24-25, pag. 59, pag. 64-65).

Zeiler, J.T.: Archeo-zoologisch onderzoek van de beerkuil: de resten van zoogdieren, vogels en amfibieën. In: P.H. Broekhuizen, A. Carmiggelt, H. van Gangelen & G.L.G.A. Kortekaas (red.), 1988: Kattendiep Deurgraven; historisch-archeologisch onderzoek aan de noordzijde van het Gedempte Kattendiep te Groningen, pag. 161-166. Stichting Monument en Materiaal, Groningen.

Groenman-van Waateringe, W. & L.H. van Wijngaarden-Bakker: Medieval archaeology and environmental research in the Netherlands. In: J.C. Besteman, J.M. Bos & H.A. Heidinga (red.), 1990: Medieval Archaeology in the Netherlands, Van Gorcum, Assen (pag. 283-297).

Lauwerier, R.G.C.M., Th. van Kolfschoten & L.H. van Wijngaarden-Bakker: De archeozoölogie van de steentijd. In: J. Deebe et al. (red.): De steentijd van Nederland (Archeologie 11/12, 2005, pag. 39-66).

Vlek, R.R.J. (2000): Amsterdamse vogelhistorie. Vogelwerkgroep Amsterdam (pag. 12, pag. 41).

Zeiler, J.T. & W. Prummel (2001): Game and wild birds in the town of Groningen in the 16th and 17th century. In: H. Buitenhuis & W. Prummel (red.): Animals and man in the past. Essays in honour of Dr. A.T. Clason, emeritus professor of archaeo-zoology Rijksuniversiteit Groningen, the Netherlands (ARC-Publicatie 41), pag. 291-307, Groningen.

Ook Italië autoriseerde jacht op vogels

De regering van de Noord-Italiaanse regio Lombardia (Lombardije) heeft op 21 augustus 2004 een besluit goedgekeurd dat het mogelijk maakt 25.250 vogels te vangen. In totaal mag op 49 vangplaatsen gevangen worden.

Het besluit staat toe vijf soorten vogels te vangen. Het zijn: Zanglijster *Turdus philomelos*, Koperwiek *Turdus iliacus*, Merel *Turdus merula*, Kramsvogel *Turdus pilaris* en de Veldleeuwerik *Alauda arvensis*. Het maximale aantal vangplaatsen en het maximumaantal vogels dat gevangen mag worden, is per provincie gelimiteerd. De verdeling is als volgt: Bergamo: negentien vangplaatsen en 10.000 vogels; Brescia: twintig vangplaatsen en 11.000 vogels;

Como: twee vangplaatsen en 900 vogels; Lecco: vier vangplaatsen en 2.000 vogels; Mantova (Mantua, red.): één vangplaats en 350 vogels; Milaan: twee vangplaatsen en 800 vogels; Varese: één vangplaats en 200 vogels. Het is niet toegestaan de gevangen vogels te verhandelen. De vogels zullen in zeer kleine kooien worden ondergebracht en gebruikt worden als lokvogels bij de jacht vanuit schuilhutten. Het werkelijke aantal slachtoffers zal dus zelfs aanzienlijk groter zijn!

Er verschijnen in de media met enige regelmaat berichten over de kwalijke jachtpraktijken in op Malta, maar er blijkt helaas ook in andere landen nog veel te doen op het gebied van vogelbescherming. Bron: Nieuwsbrief 105 van de European Federation Against Hunting (EFAH).

Inzenden dia's Vogelkalender 2007

Ook in 2007 zal weer de traditionele veertiendaagse Vogelkalender verschijnen. De Stichting Het Vogeljaar nodigt vogelfotografen uit om voor deze uitgave dia's van vogelfoto's in te zenden. Deze dia's gelieve men uiterlijk vóór 1 december 2005 te zenden aan Wim Smeets.

Afbeeldingen van vogelsoorten die de voorafgaande vijf jaar reeds op de Vogelkalenders stonden, worden voor het volgende jaar niet opgenomen. Opnamen in Nederland gemaakt krijgen extra waardering evenals vogelsoorten die de laatste vijftien jaar niet op de kalender hebben gestaan. De algemene voorwaarden en een volledige lijst welke dia's niet moeten worden ingezonden, kan men bij Wim Smeets per briefkaart of per e-mail aanvragen.

■ Wim Smeets, Bachlaan 111, 3752 HG Bunschoten, (033) 298 31 47, e-mail: smeets.foto@hetnet.nl